

lige Bibliotek i Dresden og skriver sig fra den af Kurfyrst August (1533—1586) anlagte Kortsamling med de Forøgelser, som efter hans Tid ere tilgaaede Samlingen og Bibliotekerne. De Kort, som Værket omfatter, ere Portugiseren Pero Fernandez' Kort over det atlantiske Ocean 1528 (i 1 Blad), Franskmanden Nicolas Desliens Verdenskort 1541 (i 3 Blade) og Portugiseren Diogo Homems Kort over de udenfor Europa liggende Verdensdele 1568 (i 13 Blade). Kortene ere ledsagede af Oplysninger om disse Kartografer.

Det berettes, at der ogsaa i Spanien og Italien er udgivet flere Værker om tilsvarende Æmner; men disse ere ikke komne Anmelderen heraf for Øje.

Emil Madsen.

Despatch from His Majesty's Minister at Peking; inclosing a Report by Mr. George J. Kidston on a Journey in Mongolia May 1904.

Rapporten drejer sig om en af Mr. K. udført Rejse i politisk Øjemed i Mongoliet og har forsaavidt en Del geografisk Interesse som Efterretningerne fra disse Egne kun sparsomt tilflyde os. Rejseruten gaar i Hovedsagen imellem 116 og 118° østl. Lgd. Grw., begynder i Peking den 19. Septbr. 1903 og ender i Hailar, St. ved den transsibiriske Jærnbane. Det er altsaa Terrænet langs Store Khinganbjærgkædens Vestside, de fattige Mongolstepper og Randen af Gobi el. Shamo (Sandhavet), der er gennemrejst. Det havde været Hensigten, at gaa til Pui Nor og derfra over Urga og Kalgan tilbage til Peking, men det var for sent paa Aaret, Gobi var dækket med Sne, hvorfor Tilbagegangen skete med Jærnbane fra St. Hailar til Peking.

Rejsen falder i tre Dele. (1) fra Peking til K'u-pei-k'ou, (2) herfra til Dolon Nor c. 116° østl. Lgd. c. 42° 20' n. Br. (3) herfra ad Karavanevejen mod Nord til Hailar.

(1) Fra Peking til K'u-pei-k'ou passeredes Peking-sletten, som mange Steder paa denne Tid var oversvømmet, og man maatte gøre store Omveje for at komme frem. Terrænet rundt om Peking er særdeles vel kultiveret, de af Lerhuse bestaaende Byer ligge tæt sammen, hver imellem sin Gruppe af Træer, og Bønderne synes velhavende og venlige. Overalt trives Majs, Hirse, Bønner, convolvulus batatas, hvis koldede Rod spises som Kartoffel, Sesam, Ricinus, Ærter, Boghvede, Tobak etc. Ovenfor Mi-yun ere de brede Dale stenede, og Afgrøden er fattigere og sparsommere. Ved K'u-pei-k'ou er den store Mur tredobbelt og tre Porte føre igennem den i forskellige Retninger. K'u-pei-k'ou er en lille By ved en af Portene.

(2) K'u-pei-k'ou til Dolon Nor. Landet ovenfor K'u-pei-k'ou er forskelligt fra Terrænet indenfor den store Mur. Kornet er af slettere Kvalitet. Her vokser Havre, Hamp, Tobak og Opiatvalmuer. De fleste Dale i dette Distrikt ere næsten dækkede af store Sten, Grus og Sand, som føres ned af Floderne. Paa begge Sider af de stenede Flodbredder findes smalle Bræmmer af grønlig Vegetation, ofte kun en Alen eller to brede. Højderne afgive sparsomme Græsgange for store Flokke af Geder og Faar, i Landsbyerne holdes Mængder af Svin, der i store Drifter sendes til Peking. Ved Shipapan kommer man over Passet, som skiller Peihoflodens Bassin fra Lan-ho's. Passet er kun 630 M. højt og kan passeres af Kærrer. Langs en Biflod til Lan-ho kommer man til Feng-ning-hsien, en stor med Mure omgivet By, i hvis Basarer fandtes europæiske Artikler, Lamper, Spejle etc. Her i Nærheden findes Kul, men af slet Kvalitet, og i en Landsby ikke langt derfra graves Guld af Kinesere i brøndlignende Skakter. Følger man Floden til dens Kilde, og derefter over den lille kinesiske Fæstning Kou-hsia-tun, kommer man igennem et indviklet Bjærgland, hvis Toppe vel ikke ere særlig høje, men staa som en Skov af spidse fantastiske Klipper. En Smule Hirse og Havre vokser hist og her, Landsbyerne ere usle og beboes af fattige Kinesere; man møder i det uendelige Hjørde af fedthalede Faar, sorte og graa Geder og Svin, der ere paa Vej til Peking. Herefter kommer man igennem mæleriske Slugter bevoksede med Skove af Sølvbirk og Løn, over et Pas paa c. 1400 Meter, ud paa en aaben Græsslette. Efterhaanden som man nærmer sig Dolon Nor, gaar Steppen over i lutter sandede Strækninger, der hvirvles op i tætte Skyer af en vestlig Septembervind. Her ligger Byen Dolon Nor i absolut øde Omgivelser.

Dolon Nor (paa kinesisk Lama miao) ligger i en Højde af c. 1190 M. o. H. og er Handelscentret i hele Mongoliet imellem Gobi-Ørkenen og Store Khingan-kæden; den sidste betegnes som et ikke særlig imponerende Højland. Byen har 20—30000 Indb. og ser snavset og ussel ud. Den ligger midt i en Sump med lutter Sandklitter omkring sig, den har ingen Bymur, som ellers alle kinesiske Byer, og Husene ere byggede af Ler. Indb. ere væsenlig Kinesere, af hvilke en stor Del ere Muhamedanere; der findes to Moskéer i Byen. Vest for Byen findes en lille frugtbar Strækning, hvor der dyrkes Grøntsager og Valmuer; de sidste gaa op i Røg blandt den stedlige Befolkning. Grunden til at Byen er vokset op i saa elendige Omgivelser er, at der paa Stedet findes Lamatempler.

Disse ere blandt Mongolerne de eneste permanente Bygninger; i deres Nærhed holdes altid Markederne, og hele det mongolske Liv drejer sig om disse Templer. Byen har stor Vigtighed som Skiftestation paa Karavanevejen, og en betydelig Del af den bosiddende Befolkning bestaar af Kærrekuske og Kamel drivere. Fra Nord kommer Godset med Æselskærrer og sendes videre mod Syd med Kamelkaravane. Den vigtigste Handelsvare er Faareuld; ligeledes indtræffer ogsaa store Mængder af Kameluld, som Agenter for de store kinesiske Firmaer i Tientsin opkøbe og sende til Europa. Desuden indvindes Salt fra de Nord herfor liggende Egne, ligesom Skind af Okser og Faar, Plante-rødder til medicinsk Brug ogsaa spille en Rolle som Eksporthvare. Karavaner paa c. 200 Vogne i Række efter hverandre ses ofte ankomme til Dolon Nor. Smaahandlende tiltuske sig Vin og Spiritus for Heste, Kvæg eller Faar; den nydes desværre i umaadelige Masser af Mongolerne, saa snart de se Lejlighed til at faa den. Nogle faa Artikler laves i Dolon Nor, saasom Metalvarer, Broncer til Templerne, Gudebilleder, Sølvhovedsmykker til Kvinderne, smukke Sølvkar til Templerne og ellers de for Mongolteltene uundværligste Sager. Der holdes store Heste- og Kvægmarkeder, og Handlende helt nede fra Shanghai komme her for at købe Ponyer, der udskibes fra Tient-tsin.

Fra Dolon Nor til Hailar. Indtil Dolon Nor kan man overalt søge Nattely for hver Dagsmarche i de kinesiske Kroer, men herfra og nordefter findes af faste Boliger kun fem Templer, saa man maa leje i medførte Telte. Indtil c. 25 danske Mil Nord for D. N. gaar Vejen igennem en Strækning af Sandhøje, dækkede med lavt Pilekrat; hist og her findes smaa Søer og smaa aabne Sletter. Paa hver Side af denne Strækning er der en lille Flod og ved den, der løber mod Syd, ligger Ruiner af Kublai Khans store Lystslot (Marco Polos Tid). Floden mod Nord løber som en sumpet Grøft igennem en Kæde af Smaasøer og Damme. Terrænet umiddelbart Nord for dette store sandede Distrikt er af vulkansk Oprindelse; store Lavastykker laa spredt imellem Græsset. Senere passeres nogle Kalkstensklipper, men ellers fremtræder Egnen som en endeles Græssteppe, der afsvides om Sommeren; ikke et Træ eller en Busk øjnes. Khingankæden mod Øst tegner sig ikke betydeligere end Ørkenhøjderne mod Vest; den maa nærmest betragtes som det østlige Højlands Affald mod Vest. Høje, som i Afstand syntes betydelige svandt ved Ankomsten til dem ind til Ubetydigheder. Paa Græsletterne saas store Hjørde af Kameler. Temperaturen var overordentlig variabel, og

naar Vinden blæste fra NW., var Kulde isnende trods straalende Solskin. Indtil den 6. Oktbr. var Vinden sædvanligvis sydlig, og Dagene vare meget varme, men om Aftenen drejede Vinden til NW., og Nattens Min. Temp. var $\div 16^{\circ}$ C. Den 14. Oktbr. obs. $\div 26^{\circ}$ C. og Vinden holdt sig nu stadig i NW. og bragte haard Vinter med tæt Snelag. Vejen fra Sandørkenen Nord for Dolon Nor lige til Hailar beskrives som saa fortræffelig, at Cykler og Motorvogne kunne fare her som paa Asfalt. Vejen er selvfølgelig ikke afgrænset; enhver kører, hvor det passer ham, og mange Steder findes flere parallelt løbende. (Det samme er Tilfældet overalt paa Stepper i Indreasien. Anm.). Paa Ruten er Vandforsyningen ofte vanskelig; i det sandede Terræn gaar det nogenlunde an, idet man kan forsyne sig ved de mange Damme; men paa Græsstepperne er der ofte c. 5 Mil imellem Brøndene, hvis Vand er mudret og har en ubehagelig Smag. Ved Damme og Søer findes Mængder af Fuglevildt; Svaner, Gæs. Ænder, Bekkasiner og Agerhøns; mange Harer og enkelte Flokke af Antiloper og Trapgæs ses. Smaa Ørne, Høge, Ravne, Krager og Lærker ere almindelige. Alt Vildt forsvinder imidlertid som ved Trylleri, naar den rigtige Vinterkulde indtræffer.

Lamatemplerne ere paa hele Ruten Centrerne for de mongolske Nomader; nogle af dem ere byggede i ren kinesisk, andre i tibetansk Stil, i Firkant med Søjlegange og fladt Tag. I flere fandtes forgyldte Altre og smukke Alterkar. I nogle Templer i Dolon Nor var opstillet udstoppede Tigre, der løb paa smaa Hjul; de havde bevægelige Øjne, der rullede, naar de førtes rundt i Procession. I det Rum, hvor de vare opstillede, var der fra Gulv til Loft opfyldt af Votivgaver, mest Buer og Pile. I Rummet, hvor der holdtes Gudstjeneste, var der i Væggenes Nisher opstillet Hundreder af forgyldte Buddhaer. Lamaerne synge under Gudstjenesten med en dyb brønde Stemme. Nogle Steder finder der Musik af Bækkener, Trommer og Basuner af Bronze Sted i Templerne; de sidste ere c. 4 til 5 Meter lange og opstillede paa Træstativer paa Gulvet. Lamaernes Dragt bestaar af en sennepsfarvet Tunika, hvorover en skarlagensrød Kappe i Togastil. Forf. meddeler, at mindst hvert tredje mandlige Individ af Mongolerne er Præst. Deraf følger imidlertid ikke, at han er knyttet til Templerne, men lever som de andre Nomader i sit Telt med sin Hjord. Ofte ere disse vandrende Lamaer de rigeste i Stammerne. De adskille sig kun fra de øvrige ved deres ragede Hoveder, deres Dragter, og ved at de leve i Coelibat. Ellers ligne de deres Kolleger i Templerne i at være

snavsede og uhøflige. Ofte forsøgte Lamaerne at forhindre Kærrekuskene i at faa Vand til deres Heste. Mongolerne regeres af deres egne Fyrster, som nu og da aflægge Besøg i Peking for at minde Hoffet om deres Eksistens.

Mongolerne ved den kinesiske Grænse mod Øst ved Khingankæden have antaget en Del af Kinesernes Vaner og endog bygget sig Huse af Ler. Derimod leve alle Mongoler paa den berejste Rute som Nomader i Telte. I Dolon Nor saas mange Mongoler, men ingen af dem hørte til Byens Folk. Indtil c. 30 danske Mil Syd for Hailar findes næppe et eneste mongolsk Telt; idet Nomaderne synes instinktmæssig at undgaa enhver Berøring med faste menneskelige Boliger. Endog i Templerne, hvor der var Plads for Lamaerne til at bo i disse permanente Bygninger, stille de Telte op i Gaardene og foretrække at bo i disse fremfor i Temples Rum.

Mongolerne synes for Evropæerne ikke nær saa fremmedartede som Kineserne, de le hjerteligere og bruge ikke Kinesernes endeløse Formaliteter eller Krogveje; de have endog visse Sædvaner, der meget ligne Vestens. Naar f. Eks. Kvinder mødes, omfavne de og kysse hinanden, medens Mændene give hinanden begge Hænder. Den almindeligste Type har et bredt, fladt Ansigt, lille Næse og fremtrædende Kindben, men i det hele er Mongolernes Udseende meget forskellig. C. 10 Dagsrejser Nord for Dolon Nor træffes Stammer med et sigøjneragtigt Udseende. Mændene ere høje og magre, have Ørnensese, slaaende smukke Træk, Øjnene i lige Linje og rødlig Ansigtssfarve. Flere havde et jødisk Udseende. En tredje Type er Hindutypen, lille af Vækst, meget mørk, store Øjne og regelmæssige Træk; dog er denne Type den sjældneste. Den sidste Type er Kinesertypen, som besynderlig nok er mest almindelig jo længere man kommer mod Nord ad Hailar til. Baade Mænd og Kvinder ere sædvanligvis smaa, kraftig byggede og se sunde ud, skønt Plager som Rheumatisme og Hoste ere alm. som Følge af en haard Tilværelse i et raat Klima og usle Telte. Dødeligheden imellem Børnene er stor, og denne, i Forbindelse med at en stor Del af den mandlige Befolkning lever i Coelibat, synes at maatte bevirke, at Racen i Tidens Løb snarere maa uddø end formere sig. Det mest slaaende ved Mongolerne er deres umaadelig svinske Ydre og deres Lyst til at tale. Ingen udfører den mindste Ting, uden at han først har diskuteret en halv Time med sine Venner derom. Forf. sov en Nat i et Telt sammen med fem Mongoler, og de snakkede sig bogstavelig i Søvn;

idet den ene efter den anden faldt af, og den sidste snakkede med sig selv til Slut. Forf. skildrer dem som et højt upraktisk Folk, der har Hundreder af Lejligheder lige ved Haanden til at lette deres haarde Kamp for Tilværelsen, men som de aldrig benytte. Deres Naboer ved den russiske Grænse bruge Slæder, medens Mongolerne foretrække at humpede omkring i deres usle Kærre med de ottekantede Hjul; de foretrække at flytte Lejrerne midt i den kolde Vinter for at søge Græs under Sneen, fremfor at slaa Græs om Sommeren udenfor deres egne Døre. De bo hellere i en pjaltet Jurte end at gøre den i Stand, og se aldrig deres Sele eller Saddeltøj efter, før det skal bruges, hvoraf Resultatet naturligvis er, at det gaar itu paa Vejen hvert Øjeblik.

Til Trods for denne Leven paa Lykke og Fromme ere Mongolerne ikke at betragte som stupide Folk, men en ubegribelig Dovenskab og Mangel paa Eftertanke er Aarsagen til deres Elendighed; thi deres Intelligens er ikke ringe. De ere hidsige, men ikke modige, og enhver Disput dør hen i en lang Ordkrig. De ere meget gæstfri, og man er sikker paa at være velkommen i ethvert Telt. Den Fremmedes Komme meldes altid ved lydelige Raab, hvilket er nødvendigt, for at Beboerne kunne faa fat i den rasende Hundeflok, som findes i alle Lejre, i rette Tid. Man maa komme lige imod Teltets Indgang, som altid vender mod Syd, og lade sin Ridepisk blive udenfor. Det modsatte betragtes som en Fornærmelse. Man bliver budt Plads tæt ved Baalet, som er midt i Teltet, og der bydes Retter rundt af Murstensthe, blandet med Mælk og Fedt (det sidste stammer fra Halerne af de fedthalede Faar), Ost, Smør, sammenløben Fløde o. s. v. Alt spises med Fingrene, medens Snusdaaser stadig udveksles; det sidste er en alm. Velkomsthilsen i Mongoliet; og samtidig spørges interesseret om Familiens Helbredstilstand og Hjordenes Trivsel. For Traktementet ventes ingen Betaling.

Mongolernes Jurter ere ganske som Kirgisernes, (hvilke tidligere ere beskrevne af Anm. i dette Tidsskrift). I Jurterne anvendes hos de Rige sølvindlagte Kobberredskaber i Stedet for Træ og vævede Tæpper i Stedet for Filt, ellers er Forskellen imellem Rig og Fattig, hvad Levevisen angaar, ikke stor. Gulvet er hos alle den bare Jord og paa Midten staar et Jærnfyrfad til at brænde Gødning i. Rundt om Baalet er bredt Tæpper, og lige for Døren staar en Kiste, der er Familiens Skatkammer og Alter paa samme Tid. Paa den stilles undertiden et Helgenbillede med en Række Lamper (smaa Messingskaale fyldte med Smør) foran.

Rundt langs Væggene i de Riges Telte er der opstillet Kasser til Familiens Tøj og til Forraad af Hirse. En stor Bronzekogekedel, nogle Kobberkar og Spande til Mælk, smaa Trætaburetter til at sætte Utensilier fra sig paa og en Træmorter til at støde Murstenstheen i, udgøre Inventariet.

Mænd og Kvinder bære Dragter af Faareskind af næsten samme Snit; en lang Kaftan med Bælte, Faareskindsbukser og store Læderstøvler, hvori de ufravigelig bære deres lange Pibe. De bære ingen Underklæder; efterhaanden som Vejret bliver koldere hobe de Faareskind paa Faareskind, indtil de ligne vandrende Byldter.

Hver Stammes Kvinder bære deres særlige Hovedbedækning, hvis Pragt staar i en skrigende Modsætning til Klædernes lurvede og snavsede Tilstand. I Egnen omkring Dolon Nor bestaar den af en Krans af Sølv med nedhængende Snore besatte med Koraller, Sølvperler og grønne Stene; andre bære Haaret spredt ud i store Vinger paa hver Side af Ansigtet, og disse holdes i denne Stilling af lange Trænaale. Den mest kuriøse Hovedprydelse saas i Egnene c. 30 danske Mil Syd for Hailar. Den bestod af et bredt Sølvbaand, besat med Koraller og grønne Stene rundt om Panden, og Haaret, som faldt ned under dette, var trukket igennem 6 Tommer lange Sølvcylindre, ligeledes besatte med Stene etc. Det hele Udstyr er meget tungt og ubekvem (noget lign. findes forøvrigt meget alm. hos Turkomanerne i Merv og i enkelte Egne af Turkestan blandt Sarterne Anm.). Vægten og Udstyrelsen af Kvindernes Hovedpynt ere en Maalestok for Bærerens Rigdom og Position, hvilken man ellers vanskelig vilde kunne gætte sig til, da baade Rige og Fattige se lige lurvede og svinske ud. Rige Mænd udstyre sig med fint forarbejdede Sølvskeder til deres Knive, Spisepinde og Snusdaaser. Naar en Mand byder sin Snusdaase til Velkomst, kan man af dennes Kvalitet skønne Ejerens finansielle Omstændigheder. De Riges laves af Elfenben, Agat eller Krystal, hvorimod de Fattiges bestaa af Glas- eller Porcelænsflasker.

Mongolerne leve næsten udelukkende af Kød og Mælkeretter; kun de rigeste kunne skaffe sig Hirse fra de kinesiske Handlende; thi Nord for Dolon Nor drives ikke Agerdyrkning. De kunne spise uhyre Mængder

af Kød og Fedt, og The drikke de (ligesom alle Indreasiater Anm.) saa snart der er Lejlighed dertil; i Regelen blande de den med Mælk eller Fedt, som røres sammen i snavsede Træskaale. De bruge sjælden Salt, skønt der i deres Terræn findes Mængder af det. Den eneste berusende Drik, de have, er gæret Hoppe-mælk; men de holde meget af Vin og Spiritus, og Kineserne omtale dem som en fortrukken Race.

Religionen, Buddhismen, spiller en stor Rolle i deres daglige Liv, og Lamaerne have megen Indflydelse. Ethvert Telt har sit Alter, enhver Højderyg sin hellige Stendysse. Bønner gentages i det uendelige efter Rosenkransens Perler og næsten enhver Gruppe Telte har sine Bedeflag. Troen paa Sjælevandringen og Legemets Betydningsløshed er saa stor, at Lægfolk aldeles ikke begraves; Liget kastes ud paa Steppen, hvor Hundene gøre kort Proces med det. At tage Livet af nogen, betragtes som rædselsfuldt, og for Slagtingen af Faar, som er en haard Nødvendighed for dem, gøre de mange Undskyldninger. Paa hele Rejsen saas kun et Skydevaaben; det tilhørte en Fyrste og var en af de i Asien alm. Luntebøsser med Gaffel paa Forskæftet. Mongolerne ride fra Vuggen til Graven, de gaa daarligt og betragte det overhovedet som uværdigt at gaa. Kamelerne rides ofte i Galop og komme da hurtigere frem end Hestene. De indfanges af Flokkene med Lasso.

De Rejsende led meget af Kulde og Sne i Oktober og November paa Vejen fra Dolon Nor til Hailar. Køretøjerne maatte sendes tilbage til Peking, og kun Kamelerne kunde komme igennem Snemasserne. Brændsel i Form af Kogødning fik man fra den ene Mongollejr til den anden. Den 5. Novbr. ankom de Rejsende til Hailar, der er vel kendt som Station ved den sibiriske Jærnbane.

Terrænet paa Ruten stiger fra Dolon Nor 6 Dagsmarcher i nordlig Retning til 1220 M.; derefter falder det jævnt til Punktet Gandjir, 550 M., hvorefter det atter stiger til Hailar, c. 670 M. Højdeamaalingerne ere foretagne med Aneroidbarometer og angives uden nærmere Kommentar, hvorfor de foreløbig kun kunne betragtes som omtrentlige.

O. Olufsen.